

Empower Youth, Explore stories - EYES

Dziedzictwo kulturowe: Dobre praktyki

Partnerzy:

Co-funded by
the European Union

Projekt Nr 2024-2-DE04-KA220-YOU-000293002

SPIS TREŚCI

WSTĘP

1

BELGIA

DOBRA PRAKTYKA NR 1: KLASY DZIEDZICTWA

Działania szkół polegające na odkrywaniu dziedzictwa, łączące wizyty w terenie, kreatywność oraz zasoby edukacyjne

DOBRA PRAKTYKA NR 2: ZAADOPTUJMY ZABYTEK

Uczniowie badają, dokumentują i promują wybrany zabytek poprzez działania kreatywne i zaangażowanie obywatelskie

DOBRA PRAKTYKA NR 3: LEKCJE ORIENTACYJNE

Warsztaty edukacyjne, podczas których uczniowie uczą się konserwacji zabytków poprzez zajęcia praktyczne

2

NIEMCY

DOBRA PRAKTYKA NR 4: LIPSKI SZLAK NUT

Cyfrowy spacer z przewodnikiem, pozwalający odkryć bogatą historię muzyczną Lipska

DOBRA PRAKTYKA NR 5: MIT SCHILDKRÖTEN DURCH ZICKZACKHAUSEN (POZNAJ ZICKZACKHAUSEN)

Wielowymiarowa gra fabularna (role-play) dotycząca historii jednej z dzielnic Frankfurtu

DOBRA PRAKTYKA NR 6: PAMIĘĆ RODZINY ZEISLERÓW

Na terenie dawnego, zniszczonego domu rodziny Zeislerów uczniowie badają historię Holokaustu związaną z tym miejscem

3

WĘGRY

DOBRA PRAKTYKA NR 7: BUDAPESZT100

Spółeczny weekend, podczas którego mieszkańcy otwierają budynki o znaczeniu historycznym i dzielą się związanymi z nimi opowieściami

DOBRA PRAKTYKA NR 8: HOSSZÚLÉPÉS. JÁRUNK? (DŁUŻSZY KROK. IDZIEMY?)

Tematyczne spacer z przewodnikiem po Budapeszcie, poświęcone ukrytym historiom, dziedzictwu żydowskiemu, epoce komunizmu, architekturze i nie tylko.

TABLE OF CONTENTS

4

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 9: FUNDACJA EDUKACJI NIEFORMALNEJ UCCU ROMA**

Szkolenia dla młodych wolontariuszy romskich, przygotowujące do prowadzenia spacerów oraz warsztatów szkolnych na temat kultury i historii Romów w Budapeszcie i Peczu

POLAND

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 10: COOLSKILLS**

Zestaw narzędzi, dzięki którym edukacja kulturalna i regionalna może wspierać rozwój nowoczesnych kompetencji kluczowych u młodych ludzi

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 11: DZIEDZICTWO DLA PRZYSZŁOŚCI**

Polsko-włoska integracja młodzieży i osób starszych poprzez dziedzictwo

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 12: NASZE TRADYCJE**

Promowanie dziedzictwa kulturowego i historii regionalnej poprzez organizację wydarzeń, warsztatów oraz wycieczek edukacyjnych

5

SERBIA

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 13: CREATECH**

Transformacja edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego i narzędzi cyfrowych

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 14: BEOTURA**

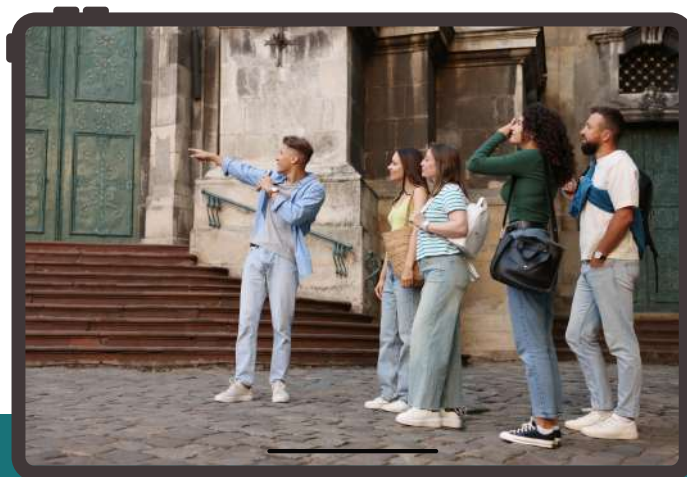
Stworzony przez młodzież cyfrowy przewodnik po dziedzictwie Belgradu

..... **DOBRA PRAKTYKA NR 15: CENTRA DZIEDZICTWA**

Młodzież z różnych krajów dzieląca się kulturą poprzez twórczość cyfrową i wizyty studyjne

Wstęp

Niniejszy dokument przedstawia zbiór inicjatyw z całej Europy, które pokazują, jak w wartościowy sposób można zgłębiać, interpretować i dzielić się dziedzictwem kulturowym. Gromadząc doświadczenia szkół, organizacji pozarządowych, instytucji kultury oraz organizacji społecznych z Belgii, Niemiec, Węgier, Polski i Serbii, publikacja ta podkreśla różnorodność podejść stosowanych w edukacji o dziedzictwie i angażowaniu młodzieży.

Od cyfrowych przewodników i warsztatów immersyjnych, po projekty międzypokoleniowe, kreatywne opowiadanie historii (storytelling), spacer z przewodnikiem oraz archiwizację społeczną – przykłady te ukazują liczne sposoby, dzięki którym dziedzictwo może stać się dziedziną dostępną, inspirującą i angażującą, szczególnie dla młodych ludzi.

Niniejszy dokument służy dwóm głównym celom:

- 1. Inspiracja i prezentacja:** Przedstawia on konkretne przypadki ilustrujące, jak projekty dotyczące dziedzictwa mogą odpowiadać na lokalne potrzeby, wspierać kreatywność, zachęcać do zaangażowania obywatelskiego oraz wzmacniać poczucie tożsamości i przynależności. W wielu z tych dobrych praktyk widoczne jest rzeczywiste dążenie do postawienia młodych ludzi w centrum – nie jako biernych odbiorców wiedzy historycznej, lecz jako aktywnych interpretatorów, twórców i strażników pamięci kulturowej. Niezależnie od tego, czy chodzi o tworzenie cyfrowych aplikacji do zwiedzania w Belgradzie, „adoptowanie” zabytków w Walonii, czy prowadzenie spacerów tematycznych przełamujących stereotypy w Budapeszcie, młodzi ludzie występują w roli ambasadorów dziedzictwa w swoich własnych społecznościach.
- 2. Wskazówki praktyczne:** Oferuje on również wnioski możliwe do zaadaptowania przez edukatorów, osoby pracujące z młodzieżą oraz organizacje pragnące rozwijać podobne działania. Prezentowane dobre praktyki zawierają szczegóły dotyczące wdrożenia, niezbędnych zasobów, wyzwań oraz dowody sukcesu, co czyni go cennym źródłem odniesienia dla osób szukających inspiracji lub wskazówek. Co więcej, narzędzia cyfrowe jawią się w tych inicjatywach jako potężne czynniki wspierające, czyniąc dziedzictwo dostępnym, interaktywnym i atrakcyjnym poprzez przekształcanie abstrakcyjnych pojęć historycznych w namacalne doświadczenia.

Z powyższych przykładów wyłania się wspólne rozumienie dziedzictwa jako żywego, dynamicznego procesu, kształtowanego przez same społeczności. Teraz kolej na Ciebie. Zapraszamy do zgłębnienia tych praktyk, czerpania z nich inspiracji i dostosowania ich metod do własnych realiów, pomagając tym samym tworzyć nowe możliwości dla młodych ludzi i lokalnych społeczności w kontakcie z ich własnym dziedzictwem.

EYES – Dobra praktyka nr 1

Nazwa organizacji:	ELAN
--------------------	------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola

Główna instytucja odpowiedzialna:	Urban.brussels
-----------------------------------	----------------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Zajęcia o dziedzictwie	
Lokalizacja praktyki	Kraj	Belgia
	Region	
	Miejscowość	Bruksela

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	„Classes du Patrimoine” oferują bezpłatne, angażujące i interaktywne zajęcia odkrywające dziedzictwo dla szkół w Regionie Stołecznym Brukseli, łącząc wizyty terenowe, elementy kreatywne oraz zasoby edukacyjne — zarówno do projektów krótkoterminowych, jak i długoterminowych.
-----------------------	--

Szczegółowy opis praktyki:	„Classes du Patrimoine” to inicjatywa edukacyjna koordynowana przez Urban.brussels. Oferuje bezpłatne zajęcia dla szkół z Regionu Stołecznego Brukseli, ukierunkowane na odkrywanie lokalnego dziedzictwa. Grupą docelową są uczniowie szkół podstawowych i średnich oraz ich nauczyciele. Program powstał, aby zwiększać świadomość na temat znaczenia dziedzictwa architektonicznego oraz jego związku z pamięcią zbiorową i tożsamością miejską. Zajęcia są dostosowane do różnych poziomów nauczania i odbywają się albo w terenie (w zabytkowym centrum lub w pobliżu szkoły), albo w formie warsztatów. Podczas sesji uczniowie poznają techniki architektoniczne, style historyczne i zasady planowania urbanistycznego, a jednocześnie są zachęceni do refleksji nad własnym otoczeniem. Metody pracy łączą obserwację, analizę, pracę zespołową oraz twórczą ekspresję (np. tworzenie makiet, rysunek, odgrywanie ról). Praktyka jest realizowana przez edukatorów i animatorów dziedzictwa z Urban.brussels we współpracy ze szkołami. Głównymi interesariuszami są Region Brukseli, szkoły publiczne i dotowane, nauczyciele oraz rodziny. Beneficjentami jest ponad 1000 uczniów rocznie
Potrzebne zasoby:	Program jest finansowany przez Region Stołeczny Brukseli. Wymaga dwóch lub trzech edukatorów specjalizujących się w dziedzictwie oraz materiałów do warsztatów (np. rysunków, makiet, wyposażenia ochronnego), jednak wszystkie te zasoby zapewnia Urban.brussels..
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	Realizowane nieprzerwanie od 2008 roku.

Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty)	Co roku w programie uczestniczy ponad 50 klas. Ewaluacje przeprowadzane wśród nauczycieli podkreślają wzrost świadomości uczniów i ich ciekawości wobec dziedzictwa. Niektóre szkoły biorą udział w zajęciach każdego roku, a inicjatywa zainspirowała powstanie innych modeli edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego w Brukseli.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Ta praktyka jest łatwa do przeniesienia do innych obszarów miejskich o bogatej historii architektonicznej. Do kluczowych czynników sukcesu należą: bezpłatny dostęp, bliska współpraca ze szkołami, wykorzystanie metod multidyscyplinarnych (historia, sztuka, urbanistyka) oraz zaangażowanie lokalnych specjalistów od dziedzictwa. Program korzysta także z faktu, że jest powiązany z regionalnym organem planowania przestrzennego, co zapewnia mu widoczność i wsparcie instytucjonalne. Inne miasta lub regiony mogą odtworzyć ten model, opierając się na niewielkich zespołach przeszkolonych edukatorów oraz wsparciu lokalnych instytucji kultury. Podobna inicjatywa została pilotażowo wdrożona w Walonii pod nazwą „Classes du Patrimoine et de la Citoyenneté”.
Słowa kluczowe:	Edukacja o dziedzictwie, architektura, tożsamość kulturowa, młodzież, Bruksela, uczenie partycypacyjne
Opinia eksperta (opcjonalnie):	Elisabeth Gybels (Dyrekcja Dziedzictwa Kulturowego, urban.brussels) analizuje program: „Te działania oferują interaktywny, oryginalny i obywatelski sposób podejścia do dziedzictwa, umożliwiając młodym ludziom poznawanie zarówno dziedzictwa „mniejszego”, jak i „większego” - a oba stanowią część naszej zbiorowej tożsamości i historii.”

EYES – Dobra praktyka nr 2

Nazwa organizacji:	ELAN
--------------------	------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola

Główna instytucja odpowiedzialna:	AWAP
-----------------------------------	------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Zaadoptujmy zabytek	
Lokalizacja praktyki	Kraj	Belgia
	Region	Walonia
	Miejscowość	Różne gminy w całej Walonii

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	„Adoptons un Monument” to program edukacyjny w Walonii, w ramach którego szkoły obejmują opieką lokalne obiekty dziedzictwa. Uczniowie są zachęceni do poznawania, dokumentowania i promowania wybranego zabytku poprzez działania twórcze i obywatelskie..
-----------------------	---

Szczegółowy opis praktyk:	„Adoptons un Monument” to inicjatywa edukacyjna stworzona przez Agence wallonne du Patrimoine (AWaP). Program umożliwia klasom szkolnym w Walonii symboliczne „adoptowanie” wybranego lokalnego zabytku. Jego celem jest wzmacnianie świadomości oraz zaangażowania uczniów i ich społeczności w dziedzictwo architektoniczne. Grupą docelową są uczniowie szkół podstawowych i średnich oraz ich nauczyciele. Program odpowiada na potrzebę lokalnego zaangażowania obywatelskiego, międzypokoleniowego przekazywania wiedzy oraz edukacyjnych innowacji opartych na dziedzictwie kulturowym. Po wyborze zabytku uczniowie przechodzą przez uporządkowany proces obejmujący badania historyczne, wizyty terenowe, interpretację artystyczną oraz publiczne prezentacje. W ramach działań powstają rysunki, fotografie, przedstawienia teatralne, opowieści lub projekty cyfrowe. Uczniowie mogą także spotykać się z lokalnymi specjalistami oraz seniorami dzielącymi się osobistymi historiami związanymi z miejscem. Projekt jest koordynowany przez nauczycieli, często przy wsparciu edukatorów AWaP. Wzmacnia samodzielność, kreatywność i wpisuje się w cele edukacji obywatelskiej. Głównymi interesariuszami są AWaP, szkoły, gminy oraz rodziny. Beneficjentami są zarówno uczniowie, jak i lokalne społeczności, które odkrywają lub na nowo poznają znany im zabytek..
Potrzebne zasoby:	Materiały edukacyjne dostarczane przez AWaP, wsparcie nauczycieli i animatorów dziedzictwa, dostęp do zaadoptowanego obiektu, opcjonalne koszty transportu oraz materiały plastyczne. Niewielkie środki na wystawy

	lub prezentacje społecznościowe mogą być pozyskiwane lokalnie.
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia)	Realizowane nieprzerwanie od 2006 roku
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty)	Ponad 300 zabytków zostało „zaadoptowanych” przez szkoły od początku działania programu. Projekt otrzymał nagrodę Europa Nostra w 2010 roku za swoje innowacyjne podejście edukacyjne. Szkoły często powtarzają udział w inicjatywie, a prace uczniowskie są prezentowane na wystawach regionalnych.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Ta praktyka może być z łatwością powielana w regionach posiadających dziedzictwo materialne lub niematerialne. Jej modułowa struktura (wybór obiektu, faza edukacyjna, twórczy efekt, publiczna prezentacja) zapewnia dużą elastyczność. Sukces opiera się na lokalnym zaangażowaniu, motywacji nauczycieli oraz wsparciu instytucji kultury. Symboliczny akt „adopcji” daje uczniom silne poczucie sprawczości i odpowiedzialności. Program wspiera także pracę interdyscyplinarną (historia, geografia, sztuka, języki, kompetencje cyfrowe). Podobne inicjatywy istnieją we Francji i we Włoszech, co potwierdza jego międzynarodową transferowalność. Koncepcję można również dostosować do grup młodzieżowych działających poza formalnym systemem edukacji.
Słowa kluczowe:	Edukacja o dziedzictwie, zabytek, zaangażowanie społeczności, projekt szkolny, tożsamość kulturowa, kreatywne uczenie się
Opinia eksperta (opcjonalnie):	Muriel De Potter , koordynatorka projektu w AWaP, wyjaśniła w marcu 2023 r. (Genappe – osiem zabytków zaadoptowanych przez uczniów z Bousval): „Początkowo uczniowie ze szkoły Sainte-Marie w Bousval mieli

zaadoptować jedynie kaplicę Chapelle du Try-au-Chêne, ale projekt się rozszerzył i obecnie osiem zabytków zostało zbadanych, opisanych, a uczniowie odbyli pogłębione wizyty.”

Obecna na wydarzeniu minister Valérie De Bue również podkreślała: „To jest kształtowanie świadomości już od najmłodszych lat o potrzebie promowania tego dziedzictwa, a także jego rozwijania.”

EYES – Dobra praktyka nr 3

Nazwa organizacji:	ELAN
--------------------	------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola

Główna instytucja odpowiedzialna:	AWAP
-----------------------------------	------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Zajęcia orientacyjne (Orientation classes)	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Belgia
	Region	Walonia
	Miejscowość	

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Warsztat edukacyjny, podczas którego uczniowie poznają zawody związane z ochroną dziedzictwa poprzez praktyczne działania. Rozwijają współpracę w zespole, myślenie krytyczne i umiejętności techniczne, jednocześnie ucząc się o konserwacji architektury i znaczeniu zachowania naszego zbudowanego środowiska
-----------------------	--

Szczegółowy opis praktyk:	The Orientation Class, oferowana przez Walloon Heritage Agency (AWaP), jest skierowana do uczniów drugiego roku szkoły średniej. W ciągu czterech do pięciu dni uczniowie odkrywają zawody związane z dziedzictwem podczas warsztatów obejmujących m.in. ciesielstwo, murarstwo, kamieniarstwo, witrażownictwo, technikę sgraffito, mozaikę oraz pokrycia dachowe z łupka. Spotykają profesjonalnych rzemieślników, odwiedzają place budowy i próbują tradycyjnych technik. Program łączy praktyczne warsztaty, refleksję nad materiałami i ich zastosowaniem, gry edukacyjne (planszówki, foto-quizy) oraz okazje do odkrywania dziedzictwa architektonicznego i jego konserwacji. Uczestnicy rozwijają samodzielność, myślenie krytyczne, pracę zespołową, orientację zawodową i zasady bezpieczeństwa przy obsłudze maszyn. Zajęcia prowadzi trener edukacyjny oraz rzemieślnik. Odbywają się w Centre des métiers du patrimoine (Amay) lub w Pôle de la pierre (Soignies), w zależności od wybranych tematów.
Potrzebne zasoby:	Edukator/animador oraz rzemieślnik, dostęp do specjalistycznych pracowni, tradycyjnych materiałów, zabawnych narzędzi edukacyjnych (plansze, quizy, karty pracy), odpowiednich przestrzeni (warsztat i plac budowy), a w razie potrzeby - logistyka transportu i zakwaterowania.
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia)	Program oferowany corocznie od września do czerwca; trwa 4–5 dni dla każdej klasy (realizowany nieprzerwanie od 2010 roku).
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty)	Regularny i rosnący udział szkół jest mocnym wskaźnikiem trafności i sukcesu programu. Jego cykliczna obecność podczas wydarzeń publicznych potwierdza zarówno trwałość, jak i zdolność do dostosowania się do szerokiego grona odbiorców oraz różnych kontekstów dziedzictwa. Nauczyciele

	i edukatorzy pracujący na obiektach konsekwentnie zgłaszają pozytywne zmiany w postawach uczniów wobec miejsc kultury oraz wzrost zainteresowania historią lokalną po udziale w programie.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Ten praktyczny format doradztwa zawodowego może zostać wdrożony w każdym kontekście, w którym dostępne są warsztaty lub miejsca prezentujące rzemiosła związane z dziedzictwem. Kluczami do sukcesu są: zaangażowanie rzemieślników, wsparcie edukacyjne oraz silne powiązanie z konkretnym obiektem. Koncepcja może również przynieść korzyści młodym ludziom, którzy porzucili szkołę lub uczestniczą w programach integracyjnych..
Słowa kluczowe:	Rzemiosła związane z dziedzictwem, orientacja zawodowa, rzemiosło artystyczne, nauka poprzez praktykę

EYES – Dobra praktyka nr 4

Nazwa organizacji:	EUD
--------------------	-----

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola

Główna instytucja odpowiedzialna:	Leipzig Tourismus and Marketing GmbH
-----------------------------------	--------------------------------------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Muzyczny Szlak Lipska	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Germany
	Region	Saksonia
	Miejscowość	Lipsk

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	„Leipziger Notenspur” to cyfrowo prowadzone zwiedzanie centrum Lipska, podczas którego odwiedzający poznają i odkrywają bogatą muzyczną historię miasta.
-----------------------	--

Szczegółowy opis praktyk:	Miasto Lipsk było przez stulecia domem jednych z najslawniejszych kompozytorów muzyki klasycznej. Tworzyli tu lub mieszkali m.in. Johann Sebastian Bach, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Richard Wagner, Clara i Robert Schumannowie, Edvard Grieg, Gustav Mahler oraz Hanns Eisler. Z tego powodu miasto oferuje turystom i mieszkańcom kilka elektronicznie prowadzących tras, które prowadzą użytkowników do miejsc związanych z życiem kompozytorów albo lokalizacji, w których ich najważniejsze dzieła miały premierę. Szczególną cechą tych tras jest możliwość słuchania muzyki powiązanej z konkretnym miejscem na mapie. Zainteresowani mogą pobrać darmową aplikację i wybrać trasę w zależności od ulubionego kompozytora lub preferowanej długości spaceru. Aplikacja opowiada o życiu twórcy i zapewnia doświadczenie akustyczne: użytkownicy słuchają utworów kompozytorów oraz nagrań dźwiękowych, które przywołują atmosferę epoki, w której żyli i tworzyli. Dzięki temu zwiedzanie staje się zanurzeniem równocześnie wizualnym i dźwiękowym, pozwalając użytkownikom poczuć historię Lipska jako miasta muzyki.
Potrzebne zasoby:	Pobranie i korzystanie z aplikacji jest bezpłatne. Użytkownik potrzebuje jedynie nowoczesnego smartfona z dostępem do odpowiednich sklepów z aplikacjami oraz obsługą standardowych funkcji geolokalizacji i odtwarzania muzyki.
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia)	Użytkownicy mogą wybierać spośród pięciu różnych tras, z których każda poświęcona jest innemu kompozytorowi. W zależności od wybranej trasy uczestnicy pokonują od 500

	m do 5,3 km. Czas przejścia różni się w zależności od tempa, jakie chcą nadać spacerowi.
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty)	To dobry przykład na to, jak technologia mobilna może zostać wykorzystana do stworzenia nowej, immersyjnej formy doświadczenia poprzez włączenie elementów akustycznych do spaceru z przewodnikiem. Dzięki temu użytkownicy są angażowani na zupełnie innym poziomie, a jednocześnie podkreśla to potencjał funkcji audio w tego typu aplikacjach. Uważa się za istotne, aby dziedzictwo kulturowe było prezentowane równolegle z osiągnięciami kultury.
Napotkane wyzwania (opcjonalnie):	Nie odnotowano
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Muzyka sama w sobie stanowi innowacyjne podejście do dziedzictwa kulturowego i może być idealnym sposobem dotarcia do grup docelowych projektu. Ten przykład pokazuje, że w edukacji dotyczącej dziedzictwa można wykorzystywać formy sztuki wykraczające poza tekst i obraz.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://www.notenspur-leipzig.de/
Słowa kluczowe (opcjonalnie):	Muzyka, doświadczenie akustyczne, edukacja kulturowa

EYES – Dobra praktyka nr 5

Nazwa organizacji:	EUD
--------------------	-----

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola

Główna instytucja odpowiedzialna:	Bezirksverein Heimatmuseum Niederrad
-----------------------------------	--------------------------------------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Mit Schildkröten durch Zickzackhausen („Z żółwiami przez Zygzakowo”)	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Niemcy
	Region	Hesse
	Miejowość	Frankfurt-Niederrad

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Dzieci z „Kooperative Gesamtschule Niederrad” (szkoły publicznej) uczestniczą w wielowymiarowej grze fabularnej dotyczącej historii dzielnicy Niederrad we Frankfurcie nad Menem. Rezultaty tej gry są następnie opracowywane i przekształcane w spacer audio, w którym uczniowie
-----------------------	---

	przetwarzają swoje doświadczenia związane z najbliższym otoczeniem, korzystając z różnych artystycznych form ekspresji.
Szczegółowy opis praktyk	Uczniowie publicznej szkoły „Kooperative Gesamtschule Niederrad” we Frankfurcie wzięli udział w projekcie, którego celem było stworzenie serii gier fabularnych osadzonych w dzielnicy Niederrad. Treści powstały samodzielnie przez uczniów we współpracy z artystami z „431 art company” oraz stowarzyszeniem multimedialnym „Medienwerkstattinitiative”. Aby opracować materiał, uczniowie uczestniczyli najpierw w trzydniowych warsztatach wprowadzających, następnie w 20-tygodniowym kursie, a całość zakończyło 10-dniowe intensywne spotkanie. W trakcie tworzenia gier fabularnych uczniowie analizowali tło historyczne dzielnicy Niederrad, aby przygotować krótkie scenki teatralne i role-playe rozgrywane się w historycznych miejscach. Pierwotnie projekt miał być jednorazowy, ograniczony do kilku sztuk teatralnych i zakończył się w 2021 roku. Jednak reakcje zarówno na warsztaty, jak i ich efekty były tak pozytywne, że nagrania przedstawień zostały przekształcone w audiowalk. Użytkownicy mogą dziś słuchać i oglądać role-playe przedstawiające kluczowe etapy rozwoju dzielnicy, dzięki czemu audiowalk ukazuje jej historię na przestrzeni lat..
Potrzebne zasoby:	Audiowalk można pobrać bezpłatnie ze strony internetowej „Bezirksverein Heimatmuseum Niederrad”, które było jednym z głównych inicjatorów projektu. Alternatywnie zainteresowany użytkownik może pobrać aplikację bezpośrednio z platformy guidable.com. Do korzystania z niej potrzebny jest smartfon z dostępem do internetu.

Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia)	Czerwiec 2012 – obecnie
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty)	Projekt miał bardzo partycypacyjny charakter i dlatego stanowi wzorcowy przykład dla projektu EYES: • Uczniowie zebrali wszystkie niezbędne informacje do stworzenia gry fabularnej. Badali historię swojej dzielnicy i przeprowadzali wywiady z kluczowymi osobami. • Uczniowie opracowali role-play, wykorzystując artystyczne formy ekspresji, takie jak aktorstwo i storytelling. • Uczniowie zrealizowali przygotowane sceny, samodzielnie wdrażając stworzone przez siebie role-playe.
Napotkane wyzwania (opcjonalnie):	Opis projektu jest wciąż dostępny online, ale sam audiowalk nie jest obecnie dostępny.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Cała konstrukcja projektu jest uznawana za wzorcową formę edukacji dotyczącej własnego dziedzictwa historycznego i kulturowego. Łączy innowacyjne formy współpracy, aktywne badania, artystyczne formy ekspresji oraz edukację medialną.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	• https://www.buendnisse-fuer-bildung.de/buendnissefuerbildung/de/einblicke/aus-dem-programm/Audiowalk-durch-Niederrad/Audiowalk-durch-Niederrad.html • https://bezirksverein-niederrad.de/n/265/62/eroeffnung-des-audiowalks-mit-schildkroeten-durch-zick-zack-hausen

EYES – Dobra praktyka nr 6

Nazwa organizacji:	EUD
--------------------	-----

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola:

Główna instytucja odpowiedzialna:	Grundschule am Teutoburger Platz Berlin (Szkoła Podstawowa przy Teutoburger Platz w Berlinie)
-----------------------------------	---

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Stolpersteine der Familie Zeisler (Stolpersteine rodziny Zeislerów)	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Niemcy
	Region	Berlin
	Miejscowość	Berlin

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Zanim powstała Szkoła Podstawowa przy Teutoburger Platz, na jej miejscu stała kamienica, która została zniszczona podczas II wojny światowej. W budynku tym mieszkała żydowska rodzina Zeislerów, której członkowie zostali częściowo zamordowani w czasie Holokaustu lub byli zmuszeni do emigracji. Uczniowie obecnej szkoły
-----------------------	--

	podstawowej poznają historię rodziny Zeislerów, a następnie publikują swoje indywidualne projekty badawcze dotyczące III Rzeszy i Holokaustu w formie podcastu.
Szczegółowy opis praktyk	Długo zanim powstała Szkoła Podstawowa przy Teutoburger Platz, pod tym adresem mieszkała rodzina Zeislerów – sześciuosobowa żydowska rodzina, która padła ofiarą nazistowskich prześladowań w Niemczech w latach 1933–1945. Trojgu starszym dzieciom udało się uciec do Anglii i Izraela; rodzice oraz najmłodszy syn zostali wywiezieni do obozów koncentracyjnych i ostatecznie zamordowani. Po umieszczeniu przed szkołą kamienia pamięci (Stolperstein) upamiętniającego los rodziny Zeislerów, potomkowie rodziny skontaktowali się ze szkołą i zaproponowali wspólne odkrywanie historii związanej bezpośrednio z miejscem, w którym dziś uczą się dzieci. Dzięki zdjęciom i dokumentom historycznym uczniowie – choć jeszcze bardzo młodzi – poznają życie rodziny Zeislerów i dowiadują się, jak wyglądała codzienność Herberta, Hilde, Rahel i Daniela. Uczą się również, jak zostali nagle i bez powodu wyrwani ze zwykłego życia. To osobiste doświadczenie otwiera dzieci na zrozumienie trudnej historii Niemiec, ale – co jeszcze ważniejsze – pozwala im zrozumieć, dlaczego wolne i otwarte społeczeństwo, oparte na godności każdego człowieka, jest tak fundamentalne. Od czasu rozpoczęcia projektu szkoła włączyła pod swoją stałą opiekę lokalne Stolpersteine, a także stworzyła liczne inicjatywy towarzyszące, takie jak podcast „Stolpersteine zum Sprechen bringen”, w którym grupy z różnych miejsc mogą przygotowywać nagrania audio, opowiadające historię wybranego przez siebie kamienia pamięci..
Potrzebne zasoby:	Nie jest wymagane żadne finansowanie. „Stolpersteine zum Sprechen bringen” jest zintegrowany z aplikacją berlinHistory

Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia)	2012 - trwa nadal
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	Projekt rozpoczął się w jednej szkole podstawowej, ale rozwinął się dzięki inicjatywie „Stolpersteine zum Sprechen bringen”. Można to uznać za duży sukces.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania)	To niezwykle poruszający przykład „żywej historii”, w którym największe okrucieństwa w dziejach ludzkości zostają przekształcone w coś dobrego. Nie oznacza to oczywiście, że indywidualne cierpienie i ból rodzin – w szczególności rodziny Zeislerów – zostają w jakikolwiek sposób unieważnione. Jednak przykład ten pokazuje, że konfrontacja z mrocznymi stronami własnej historii i refleksja nad nimi mogą wywierać pozytywny wpływ na nasze współczesne życie oraz skutecznie uczyć młodych ludzi niezwykle ważnych lekcji.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://schule-am-teute.de/stolpersteine/stolpersteine
Opinia eksperta (opcjonalnie):	To modelowy przykład tego, jak historia może poruszać kolejne pokolenia i stać się źródłem lepszej przyszłości

EYES – Dobra praktyka nr 7

Nazwa organizacji:	Youth Bridges Budapest
--------------------	------------------------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Główna instytucja odpowiedzialna:	KÉK – Węgierskie Centrum Architektury Współczesnej
-----------------------------------	--

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Budapest100	
Lokalizacja praktyki:	Country	Węgry
	Region	Budapeszt
	Miejscowość	Budapeszt

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Weekend otwartych domów organizowany przez społeczność lokalną, podczas którego mieszkańcy udostępniają publiczności historycznie cenne budynki i opowiadają historie swoich domów oraz okolicy. Inicjatywa aktywnie angażuje lokalnych mieszkańców i młodzież w dokumentowanie oraz prezentację dziedzictwa architektonicznego, wzmacniając tożsamość i dialog międzypokoleniowy.
-----------------------	--

Szczegółowy opis praktyk:	<i>Budapest100</i> to społeczny festiwal dziedzictwa miejskiego, zainicjowany w 2011 roku przez KÉK – Węgierskie Centrum Architektury Współczesnej oraz Open Society Archives. Grupa docelowa obejmuje szeroką publiczność: mieszkańców, miłośników architektury, studentów oraz osoby zainteresowane historią miasta. Program powstał jako odpowiedź na niski poziom świadomości i zaangażowania społecznego wokół architektonicznego i społecznego dziedzictwa Budapesztu — zwłaszcza budynków mieszkalnych, które często są pomijane w głównym nurcie działań kulturalnych. Co roku udostępniane są budynki obchodzące 100-lecie powstania (lub wybrane według motywu przewodniego). Mieszkańcy, wolontariusze i badacze współtworzą wystawy, spacer architektoniczne i wydarzenia, przekształcając bierne oglądanie w aktywny udział obywatelski. Kluczowymi interesariuszami są lokalni mieszkańcy, organizacje społeczne, eksperci architektury oraz instytucje kultury. Program przynosi korzyści zarówno mieszkańcom, jak i wolontariuszom oraz odwiedzającym — wzmacnia tożsamość wspólnotową i sprzyja dialogowi wokół dziedzictwa miejskiego.
Potrzebne zasoby:	Umiarkowane finansowanie przeznaczone jest na koordynację, komunikację i logistykę wydarzeń. Co roku w działania angażuje się 50–100 wolontariuszy, a kluczowe partnerstwa obejmują archiwa miejskie oraz mieszkańców udostępniających swoje budynki
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	2011 – trwa nadal

Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	Ponad 500 budynków zostało udostępnionych publiczności, a zorganizowano ponad 1000 wydarzeń. Program co roku przyciąga tysiące odwiedzających, jest szeroko relacjonowany w mediach krajowych i często przywoływany w badaniach dotyczących dziedzictwa miejskiego.
Wyzwania napotkane (opcjonalnie):	Utrzymanie zaangażowania mieszkańców i motywacji wolontariuszy w dłuższej perspektywie oraz dostosowywanie się do zmieniających się przepisów miejskich i polityk kulturalnych.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	<i>Budapest100</i> ma wysoki potencjał przeniesienia do innych miast posiadających bogate dziedzictwo architektoniczne lub obywatelskie. Jego model oddolnego zaangażowania mieszkańców w kulturę może zostać zaadaptowany zarówno przez samorządy, jak i organizacje pozarządowe. Do kluczowych czynników sukcesu należą silne lokalne partnerstwa, rzetelna dokumentacja oraz zaangażowana baza wolontariuszy. Projekt zainspirował podobne inicjatywy w innych węgierskich miastach i może stanowić model dla działań w całej Europie.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://budapest100.hu/en/
Słowa kluczowe	dziedzictwo społeczności, architektura, zaangażowanie obywatelskie
Opinia eksperta (opcjonalnie):	<i>Budapest100</i> jest szeroko przywoływany w badaniach nad dziedzictwem miejskim jako przykład partycypacyjnego i demokratycznego podejścia do pamięci kulturowej. Eksperci podkreślają jego wkład w przywracanie zapomnianych narracji urbanistycznych oraz budowanie inkluzywnej tożsamości poprzez wspólne opowiadanie historii. Inicjatywa jest spójna z wartościami Konwencji z Faro, ponieważ stawia obywateli w centrum interpretacji dziedzictwa.

EYES – Dobra praktyka nr 8

Nazwa organizacji:	Youth Bridges Budapest
---------------------------	------------------------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
--	-----

Główna instytucja odpowiedzialna:	Hosszúlépés. Járunk? City Walks Ltd. (Hosszúlépés. Járunk? – Spacery Miejskie Sp. z o.o.)
--	--

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Hosszúlépés. Járunk?	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Węgry
	Region	Budapeszt
	Miejscowość	Budapeszt

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Przedsiębiorstwo społeczne organizujące tematyczne spacery miejskie po Budapeszcie, poświęcone ukrytym historiom, dziedzictwu żydowskiemu, okresowi komunizmu, architekturze i wielu innym zagadnieniom. Łączy storytelling, świadomość obywatelską i historię lokalną; angażuje młodych przewodników i często współpracuje z organizacjami pozarządowymi oraz aktywistami.
------------------------------	---

Szczegółowy opis praktyki:	<i>Hosszúlépés! Járunk?</i> to prywatna inicjatywa spacerów miejskich, założona w 2012 roku, która oferuje angażujące i edukacyjne doświadczenia związane z dziedzictwem urbanistycznym. Jej grupą docelową są młodzi dorośli, turyści, mieszkańcy oraz grupy zawodowe. Praktyka powstała jako odpowiedź na rosnące poczucie oderwania mieszkańców od złożonej historii miasta, w tym od narracji marginalizowanych. Tematyczne spaceracje są kuratorowane przez ekspertów i obejmują m.in. architekturę, historię Żydów, dziedzictwo socjalistyczne, historię kobiet oraz wiele innych obszarów. Dzięki immersyjnemu storytellingowi inicjatywa zachęca uczestników do krytycznej refleksji nad otoczeniem, wzmacnia emocjonalną więź z miejscem oraz rozwija świadomość obywatelską. Główni interesariusze to historycy, architekci, przewodnicy, instytucje edukacyjne oraz miejsca kultury. Beneficjentami są lokalne społeczności, edukatorzy oraz odwiedzający, którzy szukają głębszego zrozumienia tkanki kulturowej Budapesztu.
Potrzebne zasoby:	Finansowany prywatnie; wymaga przeszkolonych przewodników, czasu na badania, działań marketingowych oraz niewielkiego zespołu administracyjnego; opiera się na partnerstwach z instytucjami kultury i organizacjami obywatelskimi.
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	2012 – trwa nadal
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	Na przestrzeni lat w spacerach uczestniczyły tysiące osób. Wydarzenia cieszą się bardzo dobrymi opiniami, szerokim zainteresowaniem mediów oraz realnie wpływają na debatę publiczną dotyczącą dziedzictwa.

	Wiele spacerów tematycznych jest powtarzanych ze względu na duże zainteresowanie uczestników.
Wyzwania napotkane (opcjonalnie):	Zachowanie równowagi między akademicką rzetelnością a przystępnością; prowadzenie tematów wrażliwych lub politycznie nacechowanych; zapewnienie odpowiedniego szkolenia przewodników i spójności prowadzenia spacerów.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Model ten można łatwo zaadaptować w miastach, które chcą eksplorować swoją tożsamość urbanistyczną i ukryte narracje. Pokazuje, w jaki sposób prywatne inicjatywy mogą wzmacniać edukację publiczną i świadomość dziedzictwa. Sukces zależy od lokalnej ekspertyzy oraz solidnych fundamentów etycznych. Kopiowanie projektu zadziała wszędzie tam, gdzie ludzie nie boją się kwestionować historycznych faktów i mają przestrzeń na otwartą, szczerą rozmowę o przeszłości.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://hosszulepes.org/
Słowa kluczowe:	spacery miejskie, edukacja, pamięć, inkluzja społeczna
Opinia eksperta (opcjonalnie):	Uznawany za dobrą praktykę w dziedzinie public humanities i edukacji miejskiej, <i>Hosszúlépés!</i> pokazuje, że komercyjne inicjatywy dotyczące dziedzictwa mogą zachować silny wymiar obywatelski. Badacze podkreślają jego rolę w demokratyzowaniu dostępu do historii oraz innowacyjne połączenie storytellingu, przestrzeni i tożsamości.

EYES – Dobra praktyka nr 9

Nazwa organizacji:	Youth Bridges Budapest
---------------------------	------------------------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
--	-----

Główna instytucja odpowiedzialna:	Uccu Roma Informal Educational Foundation (Fundacja Edukacji Nieformalnej Romów Uccu)
--	--

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Roma Heritage Walking Tours in Budapest and Pécs (Spacerami po romskim dziedzictwie w Budapeszcie i Peczu)	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Węgry
	Region	Budapeszt
	Miejscowość	Budapeszt

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki	Są to szkolenia młodych romskich wolontariuszy, aby prowadzili spacerzy poświęcone romskiemu dziedzictwu oraz warsztaty szkolne dotyczące kultury i historii Romów w Budapeszcie i Peczu. Inicjatywa jest młodzieżowa, oparta na tożsamości i ukierunkowana na przełamywanie stereotypów, promowanie różnorodności i dialogu. To silny przykład na to, jak młodzież z grup marginalizowanych może opowiadać własną historię, prezentować swoje dziedzictwo i wzmacniać udział obywatelski.
-----------------------------	--

Szczegółowy opis praktyki	<i>Uccu Roma Heritage Walking Tours</i> to młodzieżowy program edukacji nieformalnej, zainicjowany w 2010 roku w odpowiedzi na uprzedzenia oraz w celu wzmacniania romskiej tożsamości. Grupą docelową są klasy szkolne, nauczyciele, organizacje pozarządowe oraz szeroka publiczność. Praktyka odpowiada na problem powszechnej dyskryminacji Romów i ich niedostatecznej reprezentacji w debacie publicznej. Przeszkoleni młodzi Romowie pełnią rolę przewodników–rówieśników, prowadząc interaktywne spacerory, podczas których przedstawiają romską kulturę, historię oraz osobiste doświadczenia. Format opiera się na rozmowie, włączeniu uczestników i przełamywaniu stereotypów poprzez świadectwa z życia codziennego. Spacerory odbywają się w 8. dzielnicy Budapesztu oraz w Peczu, łącząc miejsca historyczne z narracjami, które często nie pojawiają się w podręcznikach. Kluczowymi interesariuszami są szkoły, pracownicy młodzieżowi, społeczności romskie oraz partnerzy społeczni. Beneficjentami są zarówno młodzi Romowie — jako wzmocnieni, świadomi edukatorzy — jak i uczestnicy spacerów, którzy zyskują bardziej zniuansowane spojrzenie na romskie dziedzictwo i współczesność..
Potrzebne zasoby	Finansowanie oparte na grantach; wymaga szkolenia młodych przewodników, koordynacji zespołu, partnerstw ze szkołami i organizacjami pozarządowymi oraz umiarkowanego wsparcia logistycznego przy organizacji spacerów.
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia)	2010 – trwa nadal
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty)	Od 2010 roku w spacerach wzięły udział tysiące uczestników. Program otrzymuje bardzo dobre oceny od szkół i organizacji

	pozarządowych, a młodzi przewodnicy podkreślają wzrost pewności siebie i zaangażowania. Inicjatywa zyskała ogólnokrajowe uznanie oraz zainteresowanie międzynarodowe.
Wyzwania napotkane (opcjonalnie)	Utrzymanie finansowania; radzenie sobie z oporem społecznym lub uprzedzeniami; dbanie o dobrostan emocjonalny młodych przewodników, którzy dzielą się osobistymi historiami.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania)	Model Uccu można łatwo zaadaptować w kontekstach, w których społeczności marginalizowane dążą do odzyskania swojego dziedzictwa i edukowania innych. Kluczowe elementy to wzmocnienie młodzieży, pedagogika krytyczna oraz dialog międzykulturowy. Praktyka zainspirowała podobne inicjatywy edukacyjne prowadzone przez Romów na Słowacji i w Rumunii, a jej założenia mogą być stosowane także w innych społecznościach mniejszościowych lub niedostatecznie reprezentowanych w całej Europie.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie)	https://uccualapitvany.hu/
Słowa kluczowe	Romowie, edukacja nieformalna, przeciwdziałanie dyskryminacji
Opinia eksperta (opcjonalnie)	Spacery organizowane przez Uccu są uznawane w literaturze akademickiej oraz raportach organizacji społeczeństwa obywatelskiego za pionierską formę edukacji rówieśniczej. Stanowią przykład tego, jak nieformalne praktyki związane z dziedzictwem mogą przeciwdziałać nierównościom, budować pewność siebie i tworzyć bardziej inkluzywne narracje. Praktyka ta przyczynia się do realizacji celów UE w zakresie udziału młodzieży, przeciwdziałania dyskryminacji oraz wzajemnego zrozumienia międzykulturowego.

EYES – Dobra praktyka nr 10

Nazwa organizacji:	FRDL
--------------------	------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	TAK
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola:

Główna instytucja odpowiedzialna:	N/A
-----------------------------------	-----

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	COOLSKILLS – Dziedzictwo kulturowe jako źródło nowoczesnych kompetencji młodzieży	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Polska
	Region	Małopolskie
	Miejscowość	Kraków

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Najlepsze praktyki: Projekt opracował zestaw narzędzi, dzięki którym edukacja kulturalna i dziedzictwa może wspierać rozwój nowoczesnych kompetencji kluczowych u młodych ludzi.
Szczegółowy opis praktyk	Grupa docelowa: młodzież w wieku 15–24 lat. Praktyka rozwija kluczowe kompetencje społeczne i miękkie, niezbędne w życiu osobistym, obywatelskim i zawodowym. Problem i kontekst: System edukacji często koncentruje się na wiedzy technicznej, pomijając rozwój umiejętności takich jak krytyczne myślenie, kreatywność,

	przedsiębiorczość czy zaangażowanie obywatelskie. Globalizacja wymaga od młodych ludzi elastyczności i świadomości społecznej, a jednocześnie dziedzictwo kulturowe pozostaje niewykorzystanym narzędziem edukacyjnym. Ta praktyka wypełnia tę lukę, oferując naukę opartą na dziedzictwie. Cele i wdrożenie: rozwijanie u młodzieży kompetencji z zakresu innowacji, przedsiębiorczości i zaangażowania obywatelskiego, wsparcie edukatorów poprzez praktyczne narzędzia, promowanie aktywnego obywatelstwa. Jak to działa: Youth Competence Assessment Tool – narzędzie do samooceny kompetencji, połączone z informacją zwrotną. Warsztaty: 7 Culinary Wonders – dialog międzykulturowy poprzez kuchnię. COOLHeritage – twórcze wykorzystanie narzędzi cyfrowych do projektowania gier o dziedzictwie. Initiative & Entrepreneurship – szkolenie oparte na modelu EntreComp; młodzież tworzyła własne miniprojekty, korzystając z analizy SWOT i Business Model Canvas. Aplikacja CoolSkills – grywalizowany quiz na Androida, wzmacniający uczenie się poprzez kulturę i dziedzictwo. Moduły można realizować stacjonarnie, online lub hybrydowo (Padlet, Mentimeter, Miro, Kahoot). Interesariusze: FRDL (PL), EDUcentrum (CZ), Vidzeme Region (LV), Biblioteka w Miechowie (PL), Erasmus+, lokalne NGO i szkoły.
Potrzebne zasoby:	Budżet projektu wyniósł 68 362 euro; ponieważ narzędzia zostały już opracowane, wypracowane rozwiązania można wdrażać niemal bezkosztowo. Dostępna jest aplikacja CoolSkillsApp (do pobrania w sklepie Play) oraz podręcznik udostępniony na stronie projektu:

	https://frdl.org.pl/static/upload/store/Krakow/ENG_COOLSKILLS - cultural heritage as a fountain of modern youth skills.pdf
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	01.04.2021-31.03.2023
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	COOLSKILLS promuje kompetencje XXI wieku (przedsiębiorczość, innowacyjność, świadomość obywatelską, ekspresję kulturową) poprzez edukację pozaformalną. Wykorzystuje dziedzictwo kulturowe jako narzędzie budowania tożsamości, spójności społecznej i kreatywności – uznawanych w politykach UE za kluczowe dla rozwoju młodzieży. Zestaw narzędzi opracowany w projekcie ma charakter open-source i został zaprojektowany do wykorzystania w szkołach, organizacjach pozarządowych oraz w nieformalnych środowiskach pracy z młodzieżą, co znacząco zwiększa jego zastosowanie.
Wyzwania napotkane (opcjonalnie):	Aplikacja CoolSkillsApp działa wyłącznie na Androidzie, co wymagało od trenerów udostępniania własnych urządzeń lub tworzenia osobnych grup dla użytkowników Apple. Wniosek: zapewnić dostępność wieloplatformową (np. iOS/web), aby zwiększyć inkluzywność. Warsztaty online zmagaly się z niższym poziomem zaangażowania uczestników. Wniosek: stosować interaktywne, prowadzone przez młodzież metody oraz budować zaufanie już na wczesnym etapie, aby utrzymać zainteresowanie.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania)	Praktyka COOLSKILLS ma duży potencjał wdrożenia w innych regionach, ponieważ skutecznie łączy dziedzictwo kulturowe z rozwojem nowoczesnych kompetencji młodzieży — zwłaszcza w obszarach przedsiębiorczości, zaangażowania obywatelskiego i świadomości kulturowej. Jej siłą są elastyczne, niskokosztowe narzędzia: cyfrowe

	narzędzie do samooceny kompetencji, interaktywne warsztaty oraz aplikacja CoolSkillsApp. Rozwiązania te można dostosowywać do różnych kontekstów kulturowych, co sprawia, że model nadaje się do transferu do zróżnicowanych środowisk edukacyjnych. Do czynników sukcesu należą: zgodność z unijnymi ramami kompetencji (np. EntreComp), elementy grywalizacji oraz możliwość pracy w trybie hybrydowym. Wyzwania przy transferze mogą obejmować lokalizację językową, ograniczenia platformy aplikacji (obecnie tylko Android) oraz zróżnicowany dostęp do narzędzi cyfrowych. Choć brak formalnie udokumentowanych wdrożeń poza projektem, praktyka stosowana była w Polsce, na Łotwie i w Czechach, co potwierdza jej wysoką replikowalność w regionach NUTS 2, które chcą wzmacniać zaangażowanie młodzieży poprzez kulturę. Rezultaty i transferowalność: Wykorzystanie grywalizacji opartej na dziedzictwie znacząco zwiększyło motywację i aktywność młodzieży. Materiały open-source można swobodnie adaptować w szkołach, bibliotekach, instytucjach kultury i organizacjach pozarządowych, co ułatwia szerokie wdrażanie wypracowanych rozwiązań.s.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://frdl.org.pl/projekty/coolskills-dziedzictwo-kulturowe-jako-zrodlo-rozwoju-nowoczesnych-umiejetnosci-mlodziezy
Słowa kluczowe (optional):	Heritage, youth
Opinia eksperta (opcjonalnie):	Edukatorzy zaangażowani w projekt podkreślali, że działania pobudziły międzypokoleniowe rozmowy i pogłębiły u młodych ludzi poczucie przynależności. Akcent położony na lokalne tradycje kulinarne i dziedzictwo pozwolił również młodzieży powiązać abstrakcyjne pojęcia obywatelskie i

Co-funded by
the European Union

	przedsiębiorcze z namacalnymi, bliskimi doświadczeniami — co jest kluczowe dla trwałego, znaczącego uczenia się.
--	---

EYES – Dobra praktyka nr 11

Nazwa organizacji:	FRDL
--------------------	------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Główna instytucja odpowiedzialna:	Lokalna Grupa Działania Zalew Zegrzyński
-----------------------------------	--

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Dziedzictwo dla przyszłości	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Polska
	Region	Mazowieckie
	Miejscowość	Legionowo

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Polsko-włoska integracja młodzieży i seniorów poprzez dziedzictwo.
Szczegółowy opis praktyk	“Dziedzictwo dla przyszłości” był projektem transnarodowym łączącym cztery Lokalne Grupy Działania — trzy z Polski i jedną z Włoch — którego celem było budowanie mostów między pokoleniami oraz ochrona lokalnej pamięci poprzez społeczne archiwizowanie. Projekt odpowiadał na problem braku dialogu międzypokoleniowego na obszarach wiejskich, gdzie historie starszych mieszkańców często nie są dokumentowane, a młodzi czują się oderwani od swoich korzeni. W ramach inicjatywy, młodzi ludzie poniżej 35 roku życia oraz seniorzy powyżej 50 roku życia, wspólnie odkrywali swoje „małe ojczyzny”. Dzięki pracy i rozmowie młodzi

	poznawali lokalną przeszłość a starsi mieszkańcy zyskiwali poczucie bycia potrzebnymi i wysłuchanymi. Po wspólnym spotkaniu inauguracyjnym w Polsce dwóch ekspertów — historyk i filmowiec — przeszkoliło młodzież z prowadzenia wywiadów, pracy z kamerą i archiwizacji społecznej. Wyposażeni w te umiejętności uczestnicy nagrywali wywiady wideo i audio ze starszymi mieszkańcami, dokumentując ich wspomnienia, zwyczaje oraz osobiste historie z XX wieku. Międzynarodowe warsztaty we Włoszech pozwoliły uczestnikom przeanalizować zebrane materiały i udoskonalić metody pracy. Współpraca zwieńczona została powstaniem filmu dokumentalnego oraz publikacji prezentującej podejście i rezultaty projektu. Materiały zaprezentowano podczas lokalnych wydarzeń, w izbach pamięci oraz online. Finałowe konferencje we Włoszech i Polsce promowały wypracowaną metodę jako model możliwy do wdrożenia w innych regionach. Inicjatywa pokazała, że praca z pamięcią może budować inkluzję i tożsamość. Seniorzy odzyskali rolę depozytariuszy dziedzictwa, a młodzi ludzie zyskali empatię, kompetencje cyfrowe oraz silniejsze poczucie zakorzenienia. Projekt stworzył powtarzalny, skalowalny model ochrony dziedzictwa niematerialnego poprzez kreatywność i dialog.
Potrzebne zasoby:	270 000 PLN (67 500 EUR)
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	10.2019 - 12.2022
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	Praktyka skutecznie wzmocniła dialog międzypokoleniowy oraz ochroniła lokalne dziedzictwo niematerialne poprzez archiwizację społeczną. Do mierzalnych rezultatów należą:

	udział czterech partnerskich LGD (trzech z Polski i jednej z Włoch), zaangażowanie ponad 40 uczestników – młodych i seniorów – oraz nagranie ponad kilkunastu wywiadów dokumentujących osobiste i lokalne historie Rezultaty zaprezentowano w filmie dokumentalnym ukazującym przebieg i efekty współpracy — dostępnym na YouTube pod tytułem: Heritage for the Future – ANCHOR Project. Projekt przyniósł także publikację metodologiczną, wydarzenia publiczne oraz międzynarodowe konferencje w Polsce i we Włoszech.
Wyzwania napotkane (opcjonalnie):	Główne wyzwania obejmowały przełamywanie barier komunikacyjnych między pokoleniami oraz utrzymanie zainteresowania młodych ludzi tematyką dziedzictwa kulturowego. Zespół projektowy zauważył, że praktyczne szkolenia z pracy z mediami oraz osobiste opowiadanie historii znacząco zwiększały motywację uczestników. Wymiana międzynarodowa dodatkowo poszerzyła perspektywy i wniosła do projektu realną wartość dodaną.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania)	Ta praktyka ma wysoki potencjał transferu dzięki niskim kosztom, zakorzenieniu w społeczności lokalnej oraz przejrzystej metodologii. Jej skuteczność polega na połączeniu dialogu międzypokoleniowego z nowoczesnymi narzędziami, takimi jak tworzenie filmów, co czyni ją atrakcyjną zarówno dla młodych, jak i seniorów. Do kluczowych czynników sukcesu należą silne partnerstwa lokalne (np. LGD), wsparcie ekspertów oraz kulturowo adekwatne treści. Metoda została już udostępniona partnerowi we Włoszech (NUTS 2: region Kampania, LGD Alto Casertano), gdzie zrealizowano podobne wywiady i warsztaty. Transferowalność dodatkowo wzmacniają publikacja metodyczna i film, które stanowią gotowy do użycia model.

	Wyzwania przy przenoszeniu praktyki mogą obejmować brak przeszkolonych facylitatorów lub ograniczone zainteresowanie młodzieży, jednak można je zniwelować poprzez angażujące formy pracy i dostosowanie do lokalnego kontekstu. Podejście to wspiera budowanie tożsamości i spójności społecznej, dlatego jest szczególnie wartościowe dla obszarów wiejskich w całej Europie, które zmagają się z podziałami pokoleniowymi i zanikiem lokalnej kultury..
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://www.ksowplus.pl/baza-danych/baza-dobrych-praktyk?tx_wrobksowprojects_ksowprojects%5Baction%5D=show&tx_wrobksowprojects_ksowprojects%5Bcontroller%5D=Project&tx_wrobksowprojects_ksowprojects%5Bproject%5D=108&cHash=13cc77c9c408230e0a11c425abc5b07c
Słowa kluczowe (optional):	dialog międzypokoleniowy, dziedzictwo kulturowe, rozwój obszarów wiejskich, tożsamość lokalna, zaangażowanie społeczności
Opinia eksperta (opcjonalnie):	Praktyka „Heritage for the Future” wpisuje się w szersze badania dotyczące rozwoju obszarów wiejskich opartego na dialogu międzypokoleniowym i partycypacji. Zgodnie z ustaleniami European Network for Rural Development (ENRD) angażowanie młodzieży w inicjatywy związane z dziedzictwem wzmacnia spójność społeczną i przeciwdziała wyludnianiu wsi, budując silniejsze przywiązanie emocjonalne do miejsca (ENRD, 2020). Praktyka ta pokazuje, że opowiadanie historii oraz wykorzystanie narzędzi cyfrowych (np. filmu) może skutecznie przełamywać bariery pokoleniowe — co potwierdzają również badacze tacy jak M. Duxbury (2019), wskazujący, że „mapowanie kulturowe i gromadzenie pamięci wzmacniają społeczności i pogłębiają poczucie tożsamości”.

Sami uczestnicy wysoko ocenili projekt: seniorzy podkreślali, że czuli się „wysłuchani i docenieni”, a młodzi określali doświadczenie jako „otwierające oczy” i „pozwalające spojrzeć na naszą wieś inaczej”. Lokalne Grupy Działania odnotowały wzrost zainteresowania podobnymi działaniami oraz pojawienie się nowych form współpracy w społecznościach lokalnych.

Praktyka ta odzwierciedla również kluczowe wartości podejścia LEADER: oddolność, budowanie tożsamości lokalnej i innowacyjność. Sukces transferu metody do Włoch (LGD Alto Casertano) potwierdza jej elastyczność i skuteczność w różnych kontekstach kulturowych. W efekcie ta dobra praktyka stanowi zarówno narzędzie ochrony dziedzictwa, jak i instrument innowacji społecznych — wspierany zarazem przez wiedzę akademicką, jak i oddolną walidację.

EYES – Dobra praktyka nr 12

Nazwa organizacji:	FRDL
--------------------	------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Główna instytucja odpowiedzialna:	Ministerstwo Edukacji Narodowej
-----------------------------------	---------------------------------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Nasze tradycje	
Lokalizacja praktyki:	Kraj	Polska
	Region	
	Miejscowość	

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Celem programu jest promowanie dziedzictwa kulturowego i historii regionu poprzez organizację wydarzeń, warsztatów i wycieczek edukacyjnych, które pozwolą dzieciom i młodzieży odkrywać lokalne tradycje, sztukę i zwyczaje..
-----------------------	--

Szczegółowy opis praktyk	Ogólnopolski program edukacyjno-kulturalny realizowany przez Ministerstwo Edukacji w 2025 roku, którego celem jest ponowne powiązanie dzieci i młodzieży z dziedzictwem regionalnym. Program finansuje setki lokalnych projektów prowadzonych w całym kraju przez szkoły, organizacje pozarządowe i instytucje kultury. <i>Grupa docelowa:</i> dzieci i młodzież, a także edukatorzy, artyści i animatorzy kultury promujący tożsamość regionalną oraz dialog międzypokoleniowy. <i>Problem i kontekst:</i> Program odpowiada na rosnące odrywanie młodych ludzi od lokalnych tradycji, gwary i życia społeczności. Wzmacnia współpracę szkół, instytucji kultury i społeczności lokalnych, aby odbudować poczucie przynależności. <i>Cele i wdrożenie:</i> Dzięki budżetowi 30 mln zł „Nasze tradycje” wspiera 369 projektów w czterech modułach tematycznych, które ożywiają edukację kulturową: <u>Edukacja i świadomość kulturowa</u> – festiwale dziedzictwa, współpraca z muzeami, wystawy, „dni dziedzictwa”. <u>Tradycje i obrzędy</u> – warsztaty rzemiosła, kuchni regionalnej, tańców i pieśni ludowych prowadzone przez lokalnych mistrzów. <u>Sztuka i rzemiosło</u> – międzypokoleniowe warsztaty, w których seniorzy uczą tkania, garncarstwa czy introligatorstwa; wystawy i kiermasze rękodziela. <u>Język i gwary</u> – konkursy, występy i nagrania w lokalnych dialektach; tworzenie multimedialnych archiwów. Projekty łączą edukację szkolną z udziałem społeczności poprzez spacery dziedzictwa, wywiady historii mówionej i uczniowskie archiwa cyfrowe.
---------------------------------	--

Potrzebne zasoby:	Program jest finansowany kwotą 30 mln zł. Wysokość dotacji na jeden projekt wynosi od 20 000 do 500 000 zł. W działania zaangażowane są organizacje pozarządowe, edukatorzy, instytucje kultury oraz lokalni eksperci. Realizacja projektów wymaga udziału koordynatorów, trenerów i liderów społeczności, którzy projektują i prowadzą poszczególne aktywności..
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	Program realizowany jest od 5 czerwca do 31 grudnia 2025 r., a wnioski można było składać w okresie od 7 do 28 kwietnia 2025 r.
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	„Nasze tradycje” uznawane są za dobrą praktykę ze względu na silny, ogólnopolski wpływ programu. Spośród 1 498 złożonych projektów wybrano i dofinansowano 369, angażując tysiące dzieci i młodych ludzi w całej Polsce. Wśród finansowanych inicjatyw znalazły się m.in. szkolne regionalne „Dni Dziedzictwa”, warsztaty tańca i śpiewu ludowego prowadzone przez lokalnych artystów, kiermasze rękodzieła, podczas których uczniowie i seniorzy wspólnie tworzyli tradycyjne ozdoby, a także cyfrowe archiwa dokumentujące lokalne gwary i historie mówione. Ta różnorodność działań wzmocniła tożsamość regionalną, promowała międzypokoleniowe uczenie się i uruchomiła lokalne zasoby kulturowe. Szerokie zaangażowanie szkół, organizacji pozarządowych i instytucji kultury potwierdza skuteczność programu w ochronie i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego — zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach.
Wyzwania napotkane (opcjonalnie):	Wyzwania obejmowały krótki czas na realizację projektów (czerwiec–grudzień), konieczność koordynacji zróżnicowanych partnerów oraz zapewnienie jakości działań przy bardzo różnych tematach regionalnych. Z

	zebranych doświadczeń wynika potrzeba wcześniejszego planowania, silniejszych lokalnych sieci współpracy oraz jasnych wytycznych dla wnioskodawców.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	„Nasze tradycje” stanowią skalowalny model edukacji kulturowej, który może inspirować inne regiony. Do kluczowych czynników sukcesu należą: silna koordynacja ze strony administracji publicznej, elastyczna struktura modułowa (edukacja, obrzędy, rzemiosło, gwary) oraz szeroka kwalifikowalność, umożliwiającą współpracę NGO, szkół i instytucji kultury. Konkurencyjny system grantowy sprzyja jakości i innowacyjności, a nacisk na wymianę międzypokoleniową i tożsamość regionalną czyni program szczególnie wartościowym dla obszarów doświadczających erozji kulturowej. Aby przenieść to podejście do innych regionów, potrzebne są odpowiednie środki finansowe, wsparcie administracyjne oraz zaangażowanie interesariuszy. Potencjalne bariery obejmują krótki czas realizacji oraz nierówny dostęp do zasobów kulturowych w różnych częściach kraju. Jednak nawet tam, gdzie nie istnieje ogólnokrajowy system dotacyjny, szkoły, organizacje pozarządowe i samorządy mogą czerpać inspirację ze struktury programu — na przykład, stosując modułowe podejście, łącząc edukację z lokalnym dziedzictwem lub organizując niewielkie inicjatywy łączące młodzież z kulturą regionu.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://www.gov.pl/web/edukacja/nasze-tradycje2345
Słowa kluczowe (optional):	dziedzictwo kulturowe, zaangażowanie młodzieży, tożsamość regionalna, tradycyjne rzemiosła, międzypokoleniowe uczenie się, lokalne tradycje,

	edukacja, zaangażowanie społeczności, ochrona gwar, edukacja kulturowa.
Opinia eksperta (opcjonalnie):	Eksperci z Ministerstwa Edukacji podkreślają, że program <i>Nasze tradycje</i> skutecznie wypełnia lukę między edukacją formalną a lokalnym dziedzictwem, tworząc warunki do uczenia się poprzez doświadczenie. Zgodnie z opinią prof. Anny Zielińskiej z Uniwersytetu Warszawskiego, „programy takie jak <i>Nasze tradycje</i> są kluczowe dla ponownego ożywienia dziedzictwa niematerialnego wśród młodzieży oraz budowania dumy z regionalnej różnorodności”.

EYES – Dobra praktyka nr 13

Nazwa organizacji:	EDIT Centar
--------------------	-------------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola:

Główna instytucja odpowiedzialna:	The Association of Cultural Heritage Education of Finland, HARP Heritage Art Research Project, Fundación SM, KulturAll, and INTO SCHOOL.
-----------------------------------	--

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	CREATECH - jak połączenie dziedzictwa kulturowego i narzędzi cyfrowych zmienia edukację wczesnoszkolną	
Lokalizacja praktyki	Kraj	Serbia, Włochy, Finlandia i Hiszpania
	Region	Serbia
	Miejscowość	Belgrad

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Projekt CREATECH, współfinansowany z programu Erasmus+, w nowatorski sposób wprowadza dziedzictwo kulturowe do edukacji wczesnoszkolnej. Szkoląc nauczycieli z Finlandii, Włoch, Hiszpanii i Serbii, pokazuje, jak wykorzystywać
-----------------------	--

	wielozmysłowe i cyfrowe narzędzia, takie jak kamery 360° czy iPady - do tworzenia immersyjnych, transmedialnych doświadczeń edukacyjnych dla najmłodszych. Takie podejście nie tylko rozwija kreatywne i krytyczne myślenie, lecz także wzmacnia inkluzję i zrozumienie międzykulturowe, stanowiąc wartościowy model na to, jak wprowadzać dziedzictwo kulturowe do edukacji już od najwcześniejszych lat.
Szczegółowy opis praktyki:	Projekt CREATECH (2024), współfinansowany z programu Erasmus+, wprowadził innowacyjne podejście do edukacji wczesnodziecięcej, łącząc dziedzictwo kulturowe z kreatywną pedagogiką cyfrową. Inicjatywa połączyła partnerów z Finlandii, Włoch, Hiszpanii i Serbii — w tym Association of Cultural Heritage Education of Finland, HARP Heritage Art Research Project, Fundación SM, KulturAll i INTO SCHOOL — aby szkolić nauczycieli przedszkolnych w integrowaniu dziedzictwa kulturowego z edukacją małych dzieci (ECEC) poprzez podejście wielozmysłowe. We wrześniu 2024 r. uczestnicy spotkali się w Fontecchio we Włoszech na szkoleniu międzynarodowym poświęconym roli dziedzictwa kulturowego i twórczej ekspresji w edukacji najmłodszych. W projekcie wykorzystano nowoczesne narzędzia cyfrowe, takie jak kamery 360° oraz iPady, umożliwiając nauczycielom i dzieciom tworzenie dostępnych cyfrowych wystaw oraz wirtualne eksplorowanie miejsc o znaczeniu historycznym i kulturowym. Takie immersyjne doświadczenia wzmacniały więź z dziedzictwem oraz rozwijały kreatywne i krytyczne myślenie.

	Sednem CREATECH było podejście transmedialne w edukacji o dziedzictwie — wykorzystujące wszystkie zmysły oraz różnorodne formy ekspresji, takie jak dźwięki, obrazy czy opowieści, aby angażować dzieci w odkrywanie kultury. Dzięki temu procesowi nauka stawała się bardziej angażująca i wielowymiarowa, a dzieci w naturalny sposób pogłębiały relację z dziedzictwem. CREATECH to jednak coś więcej niż metoda edukacyjna — to projekt o budowaniu znaczących więzi. Integrując dziedzictwo kulturowe z edukacją najmłodszych, inicjatywa miała inspirować kreatywność, wzmacniać włączanie społeczne oraz łączyć społeczności z krajów partnerskich. W ramach projektu zaplanowano publikację artykułu badawczego, przewodnika CREATECH oraz rekomendacji dotyczących edukacji o dziedzictwie w ECEC — materiałów, które mają stanowić cenne źródło wiedzy i dobrych praktyk dla osób chcących wprowadzać dziedzictwo kulturowe do edukacji wczesnoszkolnej. Więcej informacji i aktualności o projekcie CREATECH można znaleźć na stronie internetowej oraz na Instagram channel.kultural.org
Potrzebne zasoby:	- Sprzęt cyfrowy: kamery 360° oraz iPady wykorzystywane były do tworzenia immersyjnych, wielozmysłowych doświadczeń edukacyjnych, umożliwiając dzieciom i nauczycielom wirtualne odkrywanie miejsc o znaczeniu historycznym i kulturowym. - Oprogramowanie i aplikacje: Narzędzia do tworzenia cyfrowych historii i montażu (np. iMovie, Canva itp.) wspierały przygotowanie interaktywnych wystaw oraz materiałów edukacyjnych. - Materiały dydaktyczne: Materiały plastyczne, wydrukowane obrazy, próbki dźwięków i przedmioty

	sensoryczne uzupełniały aktywności cyfrowe i wspierały transmedialne podejście do nauczania. - Zasoby ludzkie: Nauczyciele, eksperci ds. dziedzictwa oraz specjaliści od technologii cyfrowych współpracowali przy projektowaniu i realizacji działań. - Szkolenia i wsparcie: Warsztaty i sesje podnoszenia kompetencji wyposażyły nauczycieli w umiejętności potrzebne do integrowania technologii i dziedzictwa kulturowego w edukacji najmłodszych
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	2024 - 2025
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	- Przewodnik CREATECH oraz rekomendacje dotyczące edukacji o dziedzictwie w ECEC. - Wystawa CREATECH 360° – miejsce, w którym dziedzictwo kulturowe ożywa oczami młodych twórców- https://www.intoschool.org/createch?fbclid=IwY2xjawKn6v1leHRuA2F1bQIxMQBicmlkETFZNmITcHcyVnp5QWoxMmlkAR5HshQU8yhKjC3Y9qPJTfogPypa_MOy91PkSw7qi4w-Zeax5zNJ_pmjVyxiBw_aem_dqcKss52AOWbHsXWE1CD8Q
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Projekt CREATECH ma duży potencjał do przenoszenia i powielania w różnych kontekstach edukacyjnych i kulturowych, ponieważ jego podejście — łączenie dziedzictwa kulturowego z narzędziami cyfrowymi w edukacji najmłodszych — jest zarówno elastyczne, jak i łatwe do skalowania. Stosowane w projekcie metody, takie jak wykorzystanie kamer 360°, iPadów oraz opowiadania transmedialnego, można z powodzeniem wdrażać w przedszkolach i szkołach podstawowych w innych regionach, zwłaszcza tam, gdzie

	priorytetem jest inkluzja, kreatywność i budowanie świadomości kulturowej już od najmłodszych lat. Ponadto materiały szkoleniowe, przewodniki oraz modele wystaw cyfrowych opracowane w projekcie mogą być łatwo wykorzystywane przez nauczycieli i edukatorów, wspierając ich w tworzeniu atrakcyjnych, sensorycznych i angażujących doświadczeń edukacyjnych.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://www.intoschool.org/createch?fbclid=IwY2xjawKn6v1leHRuA2FibQIxMQBicmlkETFZNmlTcHcyVnp5QWoxMmlkAR5HshQU8yhKjC3Y9qPJTfogPypa_MOy91PkSw7qi4w-Zeax5zNJ_pmjVyxibw_aem_dqcKss52AOWbHsXWE1CD8Q https://kultural.org/?p=2399 https://kulttuuriperintokasvatus.fi/welcome-to-the-createch-project-page/
Słowa kluczowe związane z praktyką (opcjonalnie):	Edukacja i opieka we wczesnym dzieciństwie (ECEC), Edukacja o dziedzictwie kulturowym, Opowiadanie transmedialne (transmedia storytelling), Narzędzia cyfrowe w edukacji, Kreatywna pedagogika, Edukacja włączająca, Doskonalenie nauczycieli / szkolenie nauczycieli, Uczenie się międzykulturowe, Nauczanie oparte na dziedzictwie, Innowacje w edukacji przedszkolnej, Eksploracja dziedzictwa cyfrowego

EYES – Dobra praktyka nr 14

Nazwa organizacji:	EDIT Centar
--------------------	-------------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola:

Główna instytucja odpowiedzialna:	Edukacja dla XXI wieku
-----------------------------------	------------------------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	BeoTura (Belgradzka Przygoda)	
Lokalizacja praktyki	Kraj	Serbia
	Region	
	Miejscowość	Belgrad

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Cyfrowy przewodnik po dziedzictwie Belgradu tworzony przez młodzież. Uczniowie szkół średnich badali lokalną historię i stworzyli aplikację oferującą tematyczne trasy zwiedzania, angażując odbiorców dzięki różnorodnym miejscom historycznym i osobistym opowieściom.
-----------------------	--

Szczegółowy opis praktyki:	BeoTura to cyfrowy przewodnik prezentujący ważne miejsca historyczne w Belgradzie. Został stworzony przez uczniów szkół średnich uczących się historii i edukacji obywatelskiej, we współpracy z organizacją Education for the 21st Century. Głównym celem projektu było zaangażowanie młodych ludzi w poznawanie i ochronę dziedzictwa kulturowego miasta. Projekt obejmował dwie grupy docelowe. Pierwsza to uczniowie, którzy stworzyli trasy i zdobyli cenne doświadczenie w prowadzeniu badań, pracy zespołowej i tworzeniu treści cyfrowych. Drugą grupą była szeroka publiczność, w szczególności młodzież i turyści, którzy mogą korzystać z tras za pośrednictwem strony internetowej i aplikacji mobilnej. Uczniowie wybrali szeroki zakres tematów odzwierciedlających różnorodną historię Belgradu. Obejmowały one średniowieczną twierdzę, ślady okresu osmańskiego, miejsca związane ze społecznością żydowską, obiekty z czasów monarchii i okresu socjalistycznego oraz inne. Dla każdego tematu przygotowali trasy łączące fakty historyczne z osobistymi opowieściami. Procesowi towarzyszyli historycy i mentorzy z organizacji pozarządowych. Końcowy produkt został udostępniony bezpłatnie online. Projekt otrzymał wsparcie takich instytucji jak Miasto Belgrad, Ministerstwo Edukacji, Serbska Komisja Narodowa ds. UNESCO, European Heritage Days oraz Uniwersytet w Belgradzie. Organizacje te wspierały projekt poprzez doradztwo, promocję i przekazywanie zasobów..
Potrzebne zasoby:	Zespół uczniów, nauczycieli i pracowników NGO, wspierany przez wolontariuszy lub skromnie opłacanych ekspertów. Komputery, dostęp do internetu i platformy aplikacyjne. Wsparcie techniczne oraz organizacyjne przy wydarzeniach.

Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	2022–2023 (opracowanie treści i aplikacji, uruchomiona w 2023; dalsze utrzymanie w toku)
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	BeoTura zdobyła nagrodę HISTOLAB 2024 za swoje kreatywne podejście do edukacji o dziedzictwie. Projekt oferuje 10 szczegółowych cyfrowych tras i otrzymał uznanie zarówno od nauczycieli, jak i użytkowników. Dzięki wsparciu partnerów, takich jak UNESCO i Miasto Belgrad, aplikacja jest nadal wykorzystywana podczas wydarzeń i inspiruje podobne, młodzieżowe projekty w innych miejscach.
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Projekt pokazuje, w jaki sposób uczniowie mogą aktywnie uczestniczyć w ochronie dziedzictwa kulturowego, wykorzystując narzędzia cyfrowe. BeoTura stanowi model, który można powtarzać w innych miejscach, angażując młodzież jako „interpretatorów dziedzictwa” we własnych społecznościach. Dzięki aplikacji mobilnej trasy są łatwe do udostępniania i szczególnie atrakcyjne dla młodych ludzi. Metoda jest elastyczna i można ją dostosować do różnych miast, gdzie uczniowie mogą tworzyć trasy oparte na lokalnej historii. Skupienie BeoTury na dziedzictwie wielokulturowym i wielookresowym czyni ją także dobrym przykładem pracy nad tematami złożonymi lub wrażliwymi. Przy odpowiednim wsparciu i korzystając jedynie z podstawowych zasobów uczniowie byli w stanie stworzyć wartościowe treści edukacyjne. Sukces projektu już zainspirował innych, pokazując jego potencjał do rozwijania edukacji o dziedzictwie i turystyki w różnych regionach
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://beotura.rs/ https://edukacija21.com/en/#:~:text=The%20HISTOLAB%20Award%20for%20Innovative,recipients%20was%20Beotura%20from%20Serbia

Słowa kluczowe związane z praktyką (opcjonalnie):	edukacja o dziedzictwie; cyfrowy przewodnik; zaangażowanie młodzieży; Belgrad; historia wielokulturowa
--	---

EYES – Dobra praktyka nr 15

Nazwa organizacji:	EDIT Centar
--------------------	-------------

1. Organizacja odpowiedzialna za dobrą praktykę

Czy Twoja organizacja jest główną instytucją odpowiedzialną za tę dobrą praktykę?	Nie
---	-----

Jeśli wybrano „nie”, proszę wypełnić poniższe pola

Główna instytucja odpowiedzialna:	Centrum Rozwoju Miast (Serbia)
-----------------------------------	--------------------------------

2. Ogólne informacje o dobrej praktyce

Tytuł praktyki:	Centra Dziedzictwa	
Lokalizacja praktyki	Kraj	Serbia
	Region	Belgrad
	Miejscowość	Belgrad, Grocka

3. Szczegółowe informacje o dobrej praktyce

Krótki opis praktyki:	Heritage Hubs zaangażowało młodzież w wieku 10–16 lat z Serbii, Finlandii i Hiszpanii do dzielenia się swoim dziedzictwem kulturowym poprzez tworzone przez uczniów treści cyfrowe oraz wizyty wymienne..
-----------------------	---

Szczegółowy opis praktyki:	Heritage Hubs – Youth Heritage Exchange połączył uczniów (w wieku 10–16 lat) z Serbii, Finlandii i Hiszpanii, aby mogli dzielić się swoim dziedzictwem i poznawać dziedzictwo rówieśników z innych krajów. Projekt wzmacniał młodych ludzi, dając im możliwość samodzielnego decydowania o tym, co w ich własnym dziedzictwie jest ważne oraz przedstawiania tego kolegom za granicą. W ten sposób budował wzajemny szacunek i przełamywał stereotypy. Praktyka była realizowana w dwóch etapach. Jesienią 2018 r. uczniowie z 11 szkół (w tym z Grocki) badali swoje lokalne dziedzictwo i – przy wsparciu nauczycieli – tworzyli cyfrowe prezentacje. Wybierali lokalne tradycje, potrawy, miejsca czy zwyczaje, a następnie przygotowywali krótkie filmy lub prezentacje multimedialne. Pomagało im to świadomie zastanowić się nad własną tożsamością kulturową. Wiosną 2019 r. uczniowie odwiedzali się nawzajem w szkołach partnerskich za granicą, aby wymieniać się dziedzictwem „na żywo”. Na przykład serbscy uczniowie przedstawiali fińskim rówieśnikom tradycję Slavy, a fińscy uczniowie opowiadali o obchodach św. Łucji. Rodziny goszczące angażowały odwiedzających w codzienne życie i lokalne zwyczaje. Ta bezpośrednia interakcja sprawiała, że dziedzictwo stawało się dla dzieci czymś namacalnym i ekscytującym. Jednocześnie odkrywały zarówno różnice, jak i zaskakujące podobieństwa między swoimi kulturami.
Potrzebne zasoby:	Projekt był współfinansowany przez program Kreatywna Europa oraz krajowe instytucje publiczne (np. ministerstwa kultury/edukacji w Finlandii i Serbii). Zasoby ludzkie obejmowały personel z 4 organizacji partnerskich oraz przeszkolonych nauczycieli z 11 szkół. Środki finansowe pokrywały m.in.: warsztaty i działania edukacyjne, materiały

	dydaktyczne i produkcję treści, koszty podróży w ramach wymiany uczniów i nauczycieli..
Harmonogram (data rozpoczęcia / zakończenia):	Data rozpoczęcia: 01.05.2018 Data zakończenia: 31.01.2020
Dowody sukcesu (osiągnięte rezultaty):	Heritage Hubs zdobył w 2021 r. European Heritage Award / Europa Nostra Award, otrzymując wyróżnienie za wybitną jakość działań w zakresie edukacji o dziedzictwie
Potencjał do uczenia się lub przenoszenia (możliwość zastosowania):	Przygotowanie treści cyfrowych przyniosło korzyści, takie jak poznawanie serbskiego dziedzictwa kulturowego, rozwój umiejętności cyfrowych oraz pracy zespołowej. Format cyfrowy jest także najbardziej adekwatnym sposobem dzielenia się informacjami i angażowania nowych odbiorców. Ma potencjał szerokiego zasięgu i jest łatwy do rozpowszechniania.
Dodatkowe informacje (opcjonalnie):	https://www.europeanheritageawards.eu/winners/heritage-hubs/
Słowa kluczowe związane z praktyką (opcjonalnie):	Młodzież; Dziedzictwo kulturowe; Edukacja o dziedzictwie; Wymiana międzykulturowa; Zaangażowanie społeczności